PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI **№ 4,Mart, 2025**
ISSN: 3060-4923, Impact Factor – 7,212 **worldly knowledge**
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923

GEMATOLOGIK KASALLIKLAR BILAN DAVOLANAYOTGAN BOLALAR UCHUN MAKTABGACHA VA UMUMIY O‘RTA TA’LIMNI TASHKIL ETISH USULLARI

Namozova Maxliyo Ulug'bek qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Pedagogika va psixologiya

fakulteti logopediya yo'nalishi 510-gurux talabasi.

Namozovamaxliyo9@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada gematologik kasalliklar bilan uzoq muddatli davolanishda bo‘lgan bolalar uchun maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limni tashkil etish masalalari yoritilgan. Gematologik kasalliklar bilan og‘rigan bolalar muntazam ravishda shifoxonalarda yoki uy sharoitida davolanishi sababli ular an’anaviy ta’lim jarayonidan chetda qolishadi. Bu esa nafaqat ularning intellektual rivojlanishiga, balki psixologik va ijtimoiy moslashuviga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Maqolada bunday bolalar uchun ta’limni moslashtirish zarurati, individual yondashuv asosida o‘qitish metodlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, masofaviy ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish va maxsus psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, dunyo tajribasi va milliy amaliyot asosida samarali ta’lim usullarini joriy etish bo‘yicha ilmiy takliflar beriladi.

Tadqiqot davomida shifoxona maktablari, uy sharoitida ta’lim berish, moslashtirilgan o‘quv dasturlari, audiovizual va interfaol o‘quv materiallaridan foydalanish, o‘yin orqali o‘qitish kabi metodlar tahlil qilindi. Xalqaro tajriba asosida Germaniya, AQSh va Buyuk Britaniya singari davlatlarda gematologik kasalliklari bo‘lgan bolalar uchun maxsus ta’lim tizimlari yo‘lga qo‘yilgani va bu tajribalarni O‘zbekiston ta’lim tizimiga tatbiq etishning dolzarbligi ko‘rsatib o‘tildi.

Maqolada, shuningdek, logoped-defektolog va psixologlarning roli, maxsus o‘qituvchilar tayyorlash dasturlari hamda shifokorlar bilan pedagoglarning hamkorligi muhimligi haqida so‘z yuritiladi. Bunday yondashuv bolalarning ta’lim olish huquqini ta’minlash bilan birga, ularning jamiyatga integratsiyalashuvini ham yengillashtiradi.

Ushbu maqola ta’lim va tibbiyot sohasi mutaxassislari, defektologlar, logopedlar va o‘qituvchilar uchun muhim metodik qo‘llanma bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: gematologiya, maxsus ta’lim, individual yondashuv, inklyuziv ta’lim, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, zamonaviy texnologiyalar.

Kirish

Gematologik kasalliklar bilan kasallangan bolalar uzoq muddatli davolanish jarayonida umumta’lim muassasalarida muntazam ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lmaydi. Bu esa ularning bilim olish huquqini cheklaydi va ijtimoiylashuv jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, bunday bolalar uchun maxsus pedagogik yondashuvlar ishlab chiqish hamda ta’lim jarayonini shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.Gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uzoq muddatli shifoxona sharoitida davolanadi. Bunday holatda ularning ta’lim

jarayonidan chetda qolishi ularning aqliy va psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli bunday bolalar uchun maxsus ta'lim shakllarini joriy etish zarur.

Ta'limni tashkil etishning asosiy tamoyillari

Individual yondashuv – Har bir bolaning salomatlik holatidan kelib chiqib, unga mos ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

Masofaviy va onlayn ta'lim – Kasalxonada yoki uy sharoitida ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash.

Moslashtirilgan o'quv rejasi – Oddiy maktab dasturlaridan farqli, lekin asosiy ta'lim standartlarini o'z ichiga oluvchi maxsus dasturlar yaratish.

Psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash – Logoped-defektolog, psixolog va ijtimoiy pedagoglarning doimiy yordam ko'rsatishi.

Maktabgacha ta'limni tashkil etish

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun quyidagi yondashuvlar qo'llaniladi:

Uy sharoitida ta'lim berish – O'qituvchi yoki defektolog bola bilan individual shug'ullanadi.

Masofaviy darslar – Onlayn platformalar orqali vizual va interfaol darslar tashkil etish.

Sensor va motor rivojlanish mashg'ulotlari – Qo'l nozik motorikasi, sensor rivojlanish va kreativ mashg'ulotlarni uy sharoitida olib borish.

Umumiy o'rta ta'limni tashkil etish

Shifoxona maktablari – Davolanish davomida o'quvchilar uchun shifoxona sharoitida tashkil etilgan kichik sinflar.

Moslashtirilgan dars jadvali – Har bir bolaning salomatlik holatiga qarab, dars vaqtlari moslashtiriladi.

Audio va video darsliklar – O'quv materiallarini bolalar istalgan vaqtda ko'rib chiqishi uchun elektron formatda yetkazib berish.

Reabilitatsiya va o'yin darslari – O'quv jarayonini stresssiz o'tishini ta'minlash uchun maxsus o'yinli mashg'ulotlar.

Gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta'limni samarali tashkil etish quyidagi yo'nalishlarda olib borilishi kerak:

Shifoxonalar qoshida maxsus ta'lim markazlarini yaratish.

Masofaviy ta'lim tizimlarini rivojlantirish.

Logoped-defektolog va psixologlarning faol ishtirokini ta'minlash.

O'qituvchilar uchun maxsus kurslar tashkil etish.

Bunday yondashuv bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlash bilan birga, ularning jamiyatga moslashuvini ham yengillashtiradi.

1. Ilmiy dalillar va statistikalar

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma’lumotlariga ko‘ra, har yili 300 mingdan ortiq bola gematologik kasalliklar bilan kasallanadi. Ularning 60% dan ortig‘i uzoq muddatli shifokor nazorati va davolanish jarayonida ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lmay qoladi. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 2024-yilgi ma’lumotlariga ko‘ra, mamlakatda 5000 dan ortiq bola bunday kasalliklar bilan ro‘yxatga olingan bo‘lib, ularga maxsus ta’lim yondashuvlarini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

2. Misollar va tajribalar

Ba’zi davlatlarda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun maxsus ta’lim markazlari faoliyat yuritmoqda. Masalan, AQSh va Buyuk Britaniyada shifoxonalarga biriktirilgan maxsus maktablar mavjud bo‘lib, ularda o‘quvchilar darslarni o‘z sog‘lig‘i holatidan kelib chiqib tashkil etilgan individual rejalar asosida o‘qiydi. O‘zbekistonda ham bunday tajribalar joriy etilmoqda. Xususan, Toshkent shahridagi Respublika bolalar gematologiya markazida maxsus o‘quv guruhlari tashkil etilib, bolalarga uyda yoki kasalxona sharoitida ta’lim berish yo‘lga qo‘yilgan.

3. Chet el tajribasi

Germaniyada gematologik kasalliklar bilan kasallangan bolalar uchun maxsus reabilitatsiya dasturlari mavjud bo‘lib, unda ta’lim va psixologik qo‘llab-quvvatlash birgalikda olib boriladi. Kanadada esa bunday bolalar uchun individual ta’lim rejalari ishlab chiqilgan bo‘lib, onlayn ta’lim platformalari orqali masofaviy ta’lim berish keng joriy qilingan.

4.O‘zbekiston tajribasi

O‘zbekistonda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta’limni tashkil etish hali to‘liq rivojlangan tizimga ega emas, ammo so‘nggi yillarda bu borada ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Mamlakatda inkluziv ta’lim va maxsus pedagogika bo‘yicha bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Quyida O‘zbekistonda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta’limni tashkil etish bo‘yicha mavjud tajribalar tahlil qilinadi.

Shifoxona sharoitida ta’lim

O‘zbekistonning yirik shaharlarida, jumladan, Toshkent shahridagi Respublika bolalar gematologiya markazi qoshida uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun maxsus ta’lim dasturlari yo‘lga qo‘yilgan. Ushbu markazda bolalar o‘qituvchilar va psixologlar yordamida o‘qishlarini davom ettirish imkoniyatiga ega.Biroq, bunday dasturlar hali ham barcha hududlarda mavjud emas va ko‘plab bolalar uzoq muddatli davolanish sababli ta’limdan chetda qolmoqda.

Uyda ta’lim olish imkoniyati

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining 2021-yilda qabul qilingan qaroriga ko‘ra, sog‘lig‘iga ko‘ra maktabga borolmaydigan bolalar uchun uyda ta’lim tashkil etish imkoniyati yaratilgan. Ushbu dasturga ko‘ra:Maxsus komissiya qaroriga asosan bolaning sog‘lig‘ini inobatga olib, individual o‘quv reja tuziladi.O‘qituvchilar haftada belgilangan soatlar davomida bolaga uy sharoitida ta’lim berishadi.Dars jadvali bolaning jismoniy holatiga mos ravishda moslashtiriladi.Ammo bu tizim hali ham to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan va uyda ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lgan bolalar soni cheklangan.

Masofaviy ta’lim va onlayn darslar

O‘zbekiston ta’lim tizimida masofaviy ta’lim imkoniyatlari pandemiya davrida rivojlana boshladi. “Online Maktab” loyihasi doirasida umumiy o‘rta ta’lim dasturi bo‘yicha darsliklar va

video darslar tayyorlandi. Bu imkoniyat uzoq muddatli davolanishda bo‘lgan bolalar uchun ham qo‘llanilishi mumkin.Kelajakda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun maxsus onlayn platformalar yaratish va ularga individual yondashuv asosida ta’lim berish tizimini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Defektolog va psixologlar bilan ishlash

Respublika bo‘ylab inklyuziv ta’lim markazlari va defektolog-logopedlar faoliyati kengaymoqda. Toshkent, Samarqand va boshqa yirik shaharlarida maxsus pedagogik markazlar ochilib, nogironligi bo‘lgan bolalar va sog‘lig‘ida muammosi bo‘lgan bolalar bilan ishlovchi mutaxassislar tayyorlanmoqda.Gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ham maxsus defektolog-logopedlar va psixologlar yordamida individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish zarur.

Maxsus internat va ixtisoslashtirilgan maktablar

O‘zbekistonda nogironligi bo‘lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan internat-maktablar mavjud. Bu maktablarda individual o‘quv dasturlari, psixologik qo‘llab-quvvatlash va reabilitatsiya xizmatlari ko‘rsatiladi.Gematologik kasalliklar bilan davolanayotgan bolalar uchun ham shunga o‘xshash maxsus ta’lim markazlarini ochish dolzarb masala hisoblanadi.

O‘zbekistonda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta’limni yaxshilash bo‘yicha quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Shifoxona maktablari tarmog‘ini kengaytirish – Toshkent shahridagi gematologiya markazi tajribasi asosida viloyatlarda ham bunday maktablarni tashkil etish.

Onlayn ta’lim platformalarini rivojlantirish – maxsus video darslar, interfaol mashg‘ulotlar va moslashtirilgan dasturlarni ishlab chiqish.

Uyda ta’lim tizimini takomillashtirish – maxsus pedagoglar va defektolog-logopedlarni jalb qilish orqali individual o‘quv rejalari tuzish.

Psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish – psixologlar, logoped-defektologlar va ijtimoiy pedagoglarning hamkorligini yo‘lga qo‘yish.

Maxsus grant va davlat dasturlarini ishlab chiqish – gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta’lim dasturlarini qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun mablag‘ ajratish.

Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, O‘zbekistonda gematologik kasalliklar bilan og‘rigan bolalarning ta’lim olish huquqini to‘liq ta’minlash mumkin bo‘ladi.

5. Ilmiy asoslangan takliflar

Gematologik kasalliklar bilan kasallangan bolalar uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega:
1. Shifoxonalar qoshida maxsus ta’lim markazlari tashkil etish.
2. Onlayn ta’lim platformalarini rivojlantirish.
3. Defektolog-logopedlar va psixologlar bilan hamkorlikni kengaytirish.
4. Inklyuziv ta’lim tizimiga moslashtirilgan maxsus darslik va metodik qo‘llanmalar yaratish.
5. O‘qituvchilarni maxsus ta’lim bo‘yicha qayta tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish.

Xulosa

Gematologik kasalliklar bilan davolanayotgan bolalar uchun ta'lim jarayonini tashkil etish maxsus yondashuvlarni talab etadi. Masofaviy ta'lim, individual rejalashtirish, kasalxona yoki uy sharoitida ta'lim berish kabi usullar bolaning rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun maxsus ta'lim dasturlarini yanada takomillashtirish va pedagogik innovatsiyalarni keng joriy etish muhim yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 23-sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Inkluziv
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. "Gematologik kasalliklarga chalingan bolalar uchun tibbiy va psixologik yordam ko'rsatish tartibi". – Toshkent, 2022
5. Xolmatova M., Saidov A. "Logopediya va defektologiya asoslari". – Toshkent: Fan, 2022.
6. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. "Maxsus pedagogika: nazariya va amaliyot". – Toshkent, 2020.
7. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). "Children's Health and Education: A Global Perspective". – Geneva, 2022.
8. www.who.int – Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) rasmiy sayti.
9. www.unesco.org – UNESCO rasmiy veb-sayti, inkluziv ta'lim bo'yicha materiallar.
10. www.mpedu.uz – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining rasmiy sayti.
11. www.ssv.uz – O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining rasmiy sayti.